

Fodor István
Budapest

Olmin dvor (Megjegyzés az orosz őskrónika egyik helynevéhez)

A magyar őstörténet egyik becses, ám részleteiben egyáltalában nem könnyen értelmezhető forrása a kijevi barlangkolostorban valószínűleg Nesztor szerzetes által 1100 körül összeállított orosz őskrónika. Ennek forrásairól, szerkesztéséről, az orosz krónikacsaládban elfoglalt helyéről ma már a magyar szakirodalomban is alapos elemzéseket olvashatunk (Font 1996). Az alábbi rövid megjegyzésemben ezekre a kérdésekre nem térek ki, nem vizsgálom továbbá a forrás magyar őstörténetre vonatkozó részleteinek egészét, csupán egyetlen olyan problémáról ejtek szót – még itt is mellőzve a szakirodalom teljességre törekvő áttekintését – amely már V. Jagics és Hodinka Antal figyelmét is felkeltette (MHK, 370.; Hodinka 1916, 39). Nevezetesen az *Olmin dvor* helynévről van szó, amelynek értelmezése korántsem egyértelmű. Mindenek előtt lássuk magát a forráshelyet:

„6390. (882). Hadba indult Oleg, sok harcost víve magával ... Amikor Oleg a kijevi hegyek alá érkezett, megtudta, hogy itt Aszkold és Dir uralkodik. Harcosait ladikokban rejtette el, másokat hátra hagyott, maga pedig a gyermek Igort magával víve érkezett hozzájuk. Ugorszkoje alá érkezett, elrejtette harcosait és Aszkoldért és Dirért küldött ... És megölték Aszkoldot és Dirt, és felvitték a hegyre és eltemették Aszkoldot a hegyen, amelyet most Ugorszkoje-nek neveznek, ahol most Olmin udvarháza van. E sír fölé emeltette Olma Szt. Miklós templomát” (Ferincz István fordítása, Kristó 1995, 173–174).

Imént hivatkozott véleményében már V. Jagics összefüggést lát a Kijevben udvart tartó Olma és Árpád apja, Álmos vezér nevével („... Olmam, quo nomine ... cum ducis ungarici Almi nomine conferebat”). Később Hodinka csupán utal erre a nézetre.

E helynév Álmossal való összekapcsolásának legrészletesebb történeti magyarázatát a nagy orosz emigráns történetíró, Georgij Vernadszkij szol-

gáltatta. Véleménye szerint 840 körül jelentek meg a kazárok Kijevben, amely fölött ezt követően – a kazárok és a magyarok közt létrejött meg-egyezés értelmében – a hatalmat a magyarok, illetve azok fejedelme, Álmos (oroszul: Olom) gyakorolta (Vernadsky 1959, 101; Vernadszkij 2004, 336).

A magyar történészek között nem alakult ki egységes álláspont ebben a kérdésben. Györffy György nem tartotta kizártnak e feltevést, továbbá Vernadszkij egy másik ötletét sem, hogy ti. Levedi fejedelem nevét a Don–Donyec vidékén helynevek őrzik (Vernadszkij 2004, 337). Ezeket még maga is megtoldotta azzal, hogy Kijev és Voronyezs környékén Ond és Bors vezér nevéből keletkezett helynevek is vannak. (Az utóbbiéból a régészetileg is megkutatott borsevoi földváré, Györffy 1990, 21–22)

A feltételezést elutasítók táborába tartozott Bartha Antal, aki ezt az udvarhelyet egy Olm vagy Olma nevű kijevi keresztény kazár főembernek „adta” (Bartha 1988, 365). Erdélyi István pedig egyszerűen kijevi bojárnak véli az illetőt (Erdélyi 1986, 49).

Kristó Gyula előbb lehetségesnek vélte Vernadszkij nézetét (Kristó 1980, 140), később azonban teljesen kizárta ezt a lehetőséget (Kristó – H. Tóth 1996, 21–24). Az utóbbi két szerző is különválasztja Olma alakját Álmosétól, hiszen ez utóbbi a IX. század végén nem alapíthatott templomot Aszkold sírja fölött, s véleményük szerint Olma kétségkívül kijevi illetőségű személy volt. Ez utóbbi ponton tehát Erdélyi véleményéhez csatlakoznak. Emellett hangsúlyozzák, hogy a semleges nemű Ugorszkoje melléknév nem lehet hegy, ilyen hegy Kijevben nem is volt, ráadásul az Álmos névből nem lehet Olmin birtokos jelző a keleti szláv hangtani szabályok szerint. (Ezt hangsúlyozta korábban Ferincz István is, l. Kristó 1995, 174; ezt az elutasító álláspontot vallja magáénak Font Márta is: Font 2005, 24).

1994-ben jelent meg M. Ju. Brajcsevszkij ukrán történész *Aszkold és Olmos* c. dolgozata, amely vagy egyszerűen csak elkerülte hazai szakembereink figyelmét, vagy pedig nem tartották említésre érdemesnek (Brajcsevszkij 1994). Pedig – véleményem szerint – a szerző néhány olyan szempontra mutat rá, amelyek legalábbis meggondolásra tarthatnak számot. Már dolgozata címéből is látható, hogy az *Olma* mellett egy *Olmos* alakot is feltételez, hangsúlyozván, hogy a keleti szlávban a magyar A hangból szabályszerűen O lesz, így e személynév igenis kapcsolatba hozható Álmos vezér nevével. Véleménye szerint Álmos udvara azon a hegyen

lehetett, amelyet a kijeviek később is Magyar Hegynek neveztek, vagy Aszkold sírhelyének (Aszkoldova mogila).¹ A kijevi „kagán”, Aszkold a magyarok szövetségese lehetett, így ez az udvarhely is a 882 előtti években – a szerző szerint 860 és 882 között – állhatott itt, mielőtt a varég Rurik-nemzetségből származó Oleg kézhez vette Kijevet, a fontos kikötőhelyet.² Azzal kapcsolatban, hogy Olma templomot emelt Aszkold sírja fölé, Brajcseszkij Taticsev adatára utal, amely szerint Aszkold keresztény volt, s a keresztségben a Miklós nevet kapta. Felvet azonban egy másik lehetőséget is: eszerint a másoló Olga nevét írta tévesen Olmának.

Mint e röviden bemutatott véleményekből is egyértelműen kitűnik, az őskronika rendkívül tömör és ellentmondásos leírásából igencsak nehéz kihámozni az egykori valóságot. Ahhoz például, aligha férhet kétség, hogy az Olmin dvorra vonatkozó részt nem régi forrásokból vette át az őskronika összeállítója, hanem a kijevi szájhagyományból. Ezért rendkívül nehéz a nyelvi változások szabályszerűségét nyomon követnünk, illetve azoknak döntő jelentőséget tulajdonítanunk. Az eseményeket és a lejegyzést ugyanis több mint két évszázad választja el egymástól, s ki tudja, milyen változatokat öltött ez idő alatt a magyar fejedelem neve a kijeviek

---

1 Ma itt áll a magyar honfoglalás 1100. évfordulójára készült emlékmű.

2 Oleg Kijevbe érkezésének az őskronika által megadott 882-es évét igen sokan vonták kétségbe. Többek közt két angol szerző ellenérvként arra is hivatkozott, hogy Kijev a IX. század végén még nem létezett, az csak a X. század elejétől kezd kiépülni (Franklin–Shepard 1996, 111). A szerzőpáros azonban semmiféle bizonyítékot nem hoz fel állítása igazolására. Hasonlóan vélekedett Bóna István is, aki arra hivatkozott, hogy a kijevi faépületek dendrokronológiai vizsgálatai „...kivétel nélkül 901 utáni dátumot eredményeztek” (Bóna 2000, 23). Ezzel szemben az 1981-ben közzétett említett vizsgálatok eredményei: 887, 900, 901, 903 (vö. Tolocsko 2004, 105). Abban viszont kétségkívül igaza volt Bóna Istvánnak, hogy Novgorodból nem költözhetett délre, Kijevbe Oleg 882-ben, mivel akkor az „Új város” még nem létezett, csak a X. században kezdett kiépülni (Uo.). Létezett viszont a tőle mintegy 2 km-re lévő Rjurikovo gorodiscse, ahol a IX. század közepétől igazolható a megtelepedés (Noszov 1990, 147–166). A fenti állításokkal szemben tehát a régészeti eredmények nem zárják ki az őskronika Olegre vonatkozó évszámát. E kérdés további irodalmáról l. még: Zimonyi 2005, 229–243.

ajkán, akik szintén különböző nyelveken beszéltek. Egyébként is úgy vélem, sokszor túlságosan radikálisan ragaszkodunk a valós vagy vélt nyelvészeti szabályokhoz még olyan korokban és körülmények között is, amikor szinte fogalmunk sincs az egykori nyelvi környezetről és a történelmi, településtörténelmi körülményekről.³ Ráadásul azt sem szabad felednünk, hogy az egykori krónikások korántsem ismerték oly kiválóan a nyelvi változások szabályait, mint mai kiváló nyelvészeink.

Jelen esetben is azt kell elsősorban megvizsgálnunk, mekkora a történelmi valószínűsége annak, hogy a magyar fejedelem a körvonalazott időpontban udvart tarthatott a Kijev alatti hegyen. Sokan rámutattak már, hogy az itteni, a magyar népnév keleti szláv *ugri* alakjával kapcsolatba hozható helynevek nem a véletlen művei, hanem őseink itteni tartózkodásának az emlékei. Magam egyáltalán nem tartom kizártnak, hogy ezek közé tartozhatott az Olmin dvor is. A kazár polgárháborút követően a IX. század közepe körül csatlakoztak a magyar fejedelemséghez a vereséget szenvedett lázadók, a kabarok. Nyilvánvaló, hogy ez megváltoztatta a korábbi kazár–magyar szövetségi viszonyt, méghozzá oly módon, hogy e kapcsolatok alaposan meggyengülhettek, s megerősödött a magyarok önállósága. Minden bizonnyal akkoriban őseink lakóhelyet is változtattak: a Don–Donyec vidéki szállásokról (Levédiából) nyugatabbra költöztek (Etelközbe), amiről Bíborbanszületett Konstantín tudósít. Az új haza keleti határa a Dnyeper mindkét partja lehetett, a nyugati pedig az Al-Duna–Dnyeszter–Prut folyók vidéke. A Dnyeper és Dnyeszter közti vidéken a települések nem mutatják pusztulás jeleit, tehát ez az átköltözés minden bizonnyal békés körülmények közt ment végbe. E településekre költözhetek a magyarság megtelepült, földművelő csoportjai is. A rombolás nyomai csak a IX. század végén ismerhetők itt fel, ami bizonyára a 895-ös besenyő támadáskor következett be (vö. Kozlov 1991 – A szerző etnikai azonosítása bizonyára téves).⁴

---

3 Különösen szembeűnő ez a körülmény a *székely* népnévnek a volgai bolgár s.k.l. etnonimmel való egybevetésénél.

4 A magyar szakemberek egy része úgy véli, hogy Etelköz volt a magyarság egyetlen hazája a Don és az Al-Duna között, és Levédia csupán Levedi fejedelem szálláshelyét jelölte. Ha e feltevés igaz lenne, akkor a kazár birodalomban a magyarok jóval nagyobb terület urai lettek volna, mint maguk a kazárok, ami

A magyarság nomád gazdálkodást folytató közösségei bizonyára a kisebb-nagyobb folyó völgyekben alakították ki szállásváltó útvonalukat (vö. Györffy 1970, 192–194). A későbbi mongol kori példák alapján feltehető, hogy Álmos fejedelem útvonala a legnagyobb folyó, a Dnyeper mentén vezetett, s nyári szálláshelyét északon, a fontos kikötő és kereskedelmi pont, Kijev mellett építette ki.

Végezetül még egy igen fontos érv szól e feltevés mellett, amit a történész és filológus szerzők – ki tudja, miért – vagy meg sem említene, vagy nem értékelnek fontossága szerint. Ezek a régészeti leletek, amelyekről a múlt század eleje óta pedig igen sokszor esett szó a szakirodalomban. Kijevben és környékén (Csernyigovban, Gnyozdovóban) ugyanis számos olyan régészeti lelet került elő, amely igen közeli párhuzama a mi honfoglalás kori emlékanyagunknak. Ezek zömmel a katonai kíséret (a druzsina) sírjaiból származnak, elsősorban viseleti tárgyak (övveretek, veretes tarsolyok stb.), a lószerszám és a fegyverzet ékítményei.⁵ Igaz, ezek a legtöbb esetben a honfoglalás utáni időre, a X. századra keltezhetők, tehát nem az ott tartózkodó magyarok emlékei. Mégis nagyon valószínű, hogy nem a Kárpát-medencei magyaroktól származnak, hanem helyi mesterek készítményei, akik a magyarokkal egykor közös hagyományokat élítették tovább.

A fent elmondottakkal nem arról kívántam meggyőzni az olvasót, hogy az Olmin dvor feltétlenül Álmos fejedelem szálláshelye volt. Csupán a kategorikus elutasítás ellen szerettem volna szót emelni, amit semmiképpen nem tartok indokoltnak és meggyőzőnek.

Végezetül az említett kijevi–magyar régészeti párhuzamok számát szeretném eggyel növelni.

Kijev legősbibb városrészében, „Vlagyimir városában” 2002-ben Ivan Movcsan újabb X. századi fakamrás druzsinnyik-sírra lelt. Nemrég megjelent rövid előzetes közleménye (Movchan 2007) szerint a mellékletek közt kétélű kard, bizánci típusú oroszlános csat, tegez, abroncsos favödör, veretes tarsoly, tarsoly- vagy tegezfűggesztő és Bíborbanszületett Konstantín

---

abszurd feltételezés. Ehhez l. még: Fodor 2006, 104.

5 A legtöbb ilyen jellegű leletanyag közlése: Karger 1958. A Kijev tágabb körzetében előkerült leletek összevetése a honfoglalás kori magyar emlékanyaggal: Szpicin 1914; Arne 1914, 125; Fettich 1937, 72, 82, 86–94; Tagán Galimdzsán 1941; Fodor 1977, 87–101; Mesterházy 1990; Fodor–Diószegi–Legeza 1996, 59–65.

920-ban vert pénze volt. A szerző leközölte a veretes tarsolyt (1. kép), sajnos – véleményem szerint – aligha helyesen. Úgy vélem ugyanis, hogy e tarsoly a mi újfehértói típusú veretes tarsolyainkkal rokon, tehát alakja is valószínűleg azokéval egyezhetett (2. kép.). A háromszög alakú szegélyvereteken belül talált négy kerek veret a zárószíj két oldalán helyezkedhetett el alul s fölül. Ennek a tarsolynak, úgy látszik, nem volt a keleten is általános rombusz alakú bújtató verete, hanem azt bújtatószíj helyettesíthette. A zárószíjat pedig fölül az övről lelógó mellékszíjhoz csatolhatták a végén lévő kis csat alapján ítélve. A zárószíjat végig veretek díszítették és szíjvég zárta.

Irodalom

ARNE, T. J. 1914: La Suède et l’Orient. Uppsala

BARTHA Antal 1988: A magyar nép őstörténete. Budapest

BÓNA István 2000: A magyarok és Európa a 9–10. században. Budapest. (História Könyvtár. Monográfiák, 12.)

BRAJCSEVSKIJ, M. Ju. 1994: Брайтчевський, М. Ю., Аскольд і Олмош. *Археологія* 1994/1, 65–71.

ERDÉLYI István 1986: A magyar honfoglalás és előzményei. Budapest

FETTICH Nándor 1937: A honfoglaló magyarság fémművészete. ArchHung XXI. Budapest

FODOR István 1977: Altungarn, Bulgarotürken und Ostslawen in Südrussland. (Archäologische Beiträge.) Szeged. (Acta Ant. et Arch. XX.)

FODOR István 2006: A régészettudomány történetisége. (A magyar őstörténet példáján.) *ArchÉrt* CXXXI, 89–114.

FODOR István – Diószegi György – Legeza László 1996: Őseink nyomában. Budapest

- FONT Márta 1996: Az orosz évkönyvek első szerkesztése és forrásai. In: A honfoglaláskor írott forrásai. Szerk. Györffy György – Kovács László – Veszprémy László. Budapest, 119–129.
- FONT Márta 2005: Árpád-házi királyok és Rurikida fejedelmek. Szeged. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár, 21.)
- FRANKLIN, S. – SHEPHARD, J. 1996: The Emergence of Rus 750–1200. London – New York
- GYÖRFFY György 1970: A honfoglaló magyarok települési rendjéről. *ArchÉrt* XCVII, 191–242.
- GYÖRFFY György 1990: A magyar – szláv érintkezések kezdetei és Etelköz múltja. *Századok* CXXIV, 3–24.
- HODINKA Antal 1916: Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai. Budapest
- KARGER, M. K. 1958: Каргер, М. К., Древний Киев, I. Москва–Ленинград
- KOZLOV, V. I. 1991: Козлов, В. И., Население степного междуречья Дуная и Днестра конца VIII–начала XI веков н.э. (Балкано – дунайская культура.) Автопепферат кандидатской диссертации. Ленинград
- KRISTÓ Gyula 1980: Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig. Budapest
- KRISTÓ Gyula 1995: (Szerk.) A honfoglalás korának írott forrásai. Szeged. (Szegedi Középkortörténeti Könyvtár, 7.)
- KRISTÓ Gyula – H. TÓTH Imre 1996: Az orosz évkönyvek néhány magyar vonatkozásáról. *Acta Historica* (Szeged) CIII, 21–28.
- MESTERHÁZY Károly 1990: A Felső-Tisza-vidéki ötvösműhely és a honfoglalás kori emlékek időrendje. *Agria* XXV–XXVI (1989–1990) 235–274.
- MHK: A magyar honfoglalás kútfői. Szerk. Pauler Gyula – Szilágyi Sándor. Budapest 1900. (Reprint: 1995.)
- MOVCHAN, Ivan 2007: A 10th-century Warrior's Grave from Kiev. In: Kiev–Cherson–Constantinople. Ed. Aibabin, A. – Ivakin, H. Kiev – Simferopol – Paris, 221–223. Pl. 19–23.

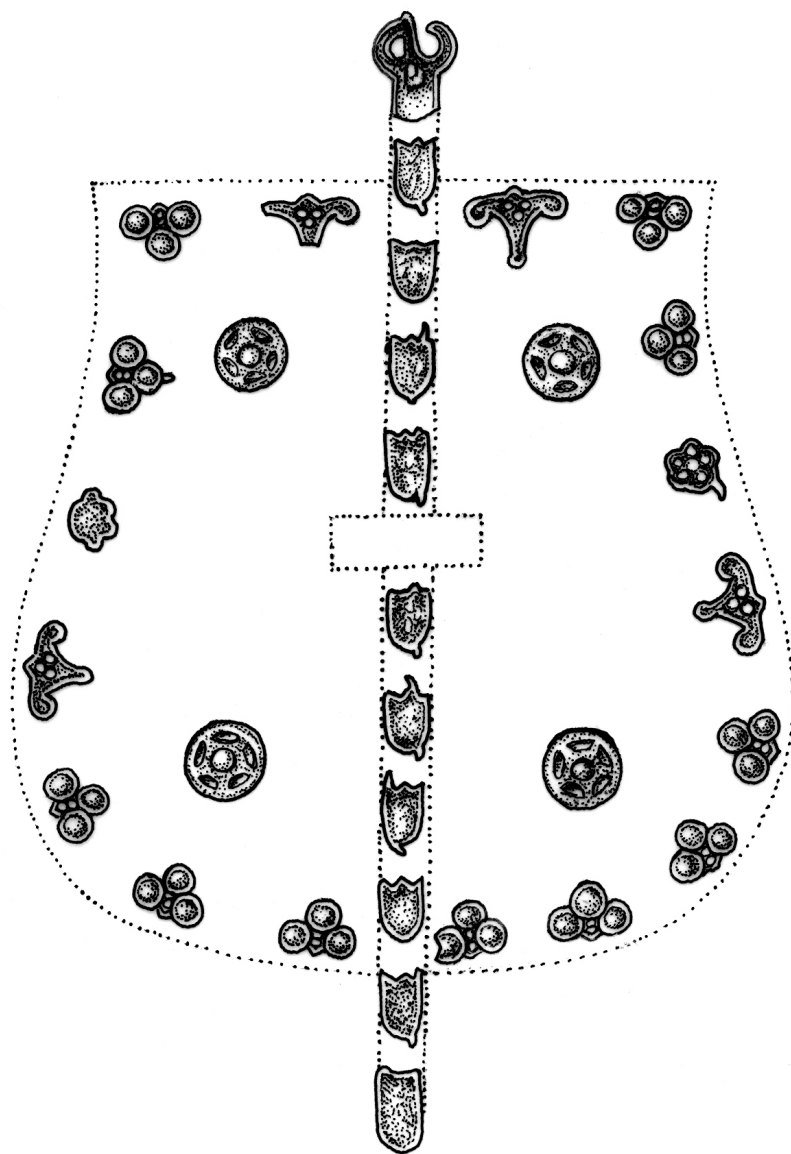
- NOSZOV, E. N. 1990: Носов, Е. Н., Новгородское (Рюрикого) городище. Ленинград
- SZPICIN, A. A. 1914: СПИЦЫН, А. А., Венгерские вещи X века в России. *Известия Императорской Археологической Комиссии*, вып. 53. 107–110.
- TAGÁN GALIMDZSÁN 1941: Honfoglaláskori magyar sír Kijevben. *FolArch* III–IV, 311–313.
- TOLOCSKO, P. P. 2004: Толочко, П. П., К вопросу о хазаро-иудейском происхождении Киева. *Хазарский альманах*, 2. Киев–Харьков–Москва, 99–108.
- VERNADSKY, G. 1959: *The Origins of Russia*. Oxford
- VERNADSKIJ, G. V. 2004: Вернадский, Г. В., Древняя Русь. Тверь–Москва. (= Vernadsky, G., *Ancient Russia*. New Haven 1943.)
- ZIMONYI István 2005: *Muszlim források a honfoglalás előtti magyarokról*. Budapest

1. kép

Tarsolyveretek a kijevei sírból. (Movchan 2007, Pl. 22)

2. kép
A kijeji tarsoly rekonstrukciója.